

ПРОПЕДЕВТИЧНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

PROPAEDEUTIC PEDAGOGICAL PRACTICE OF STUDENTS-GEOGRAPHERS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

У статті проаналізовано роль педагогічної пропедевтичної практики у процесі підготовки майбутніх вчителів географії, розвитку інтересу до професії вчителя, формування позитивних професійних орієнтирів, становлення майбутнього вчителя. Визначено мету та основні завдання даного виду практики, особливості її проведення виходячи з викликів сьогодення. В умовах дистанційного навчання у закладах вищої та середньої освіти потребують перегляду основні етапи, форма проведення та зміст педагогічної пропедевтичної практики. Відтак, виникає необхідність внесення відповідних корективів у процес підготовки та проведення практики й опанування студентами практичних професійних компетентностей. Аналізуючи наукові публікації нами встановлено, що окремі заклади вищої освіти України запроваджували дистанційні форми навчання ще наприкінці ХХ століття, а у 2000 році наказом Міністерства освіти і науки України був створений Український центр дистанційної освіти. Широкого поширення дистанційна форма навчання не мала, радше це були експерименти. Карантинні обмеження, що пов'язані з поширенням вірусу COVID-19 змусили заклади освіти не лише України, а і більшості країн світу перейти на дистанційну чи змішану форму навчання. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу, але найбільш ускладнило організацію і проведення педагогічної практики студентів. У нашій публікації представлено досвід організації та проведення педагогічної пропедевтичної практики студентів географічного факультету у зв'язку з запровадженням онлайн-навчання, виділено її основні етапи. Наведено організаційні рекомендації до кожного етапу практики, які коректують у залежності від технічних можливостей закладів загальної середньої освіти, вказано на важливу роль керівника практики та його комунікативні якості в процесі організації та проведення педагогічної пропедевтичної практики у дистанційній формі. На нашу думку, досліджувана проблематика залишається актуальною й потребує подальшого методологічного дослідження, що пов'язано з викликами сьогодення, динамічними змінами в освітньому процесі та навчанні.

Ключові слова: педагогічна практика, пропедевтична практика, вчителі-предметники, дистанційне навчання.

The article analyzes the role of pedagogical propaedeutic practice in the process of training future teachers of geography, development of interest in the teaching profession, the formation of positive professional guidelines, the formation of future teachers. The purpose and main tasks of this type of practice, the peculiarities of its implementation based on today's challenges are determined. In the conditions of distance learning in institutions of higher and secondary education need to review the main stages, form and content of pedagogical propaedeutic practice. Hence, there is a need to make appropriate adjustments in the process of preparation and conduct of practice and mastering by students of practical professional competencies. Analyzing scientific publications, we found that some higher education institutions in Ukraine introduced distance learning at the end of the twentieth century, and in 2000 by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine was established Ukrainian Center for Distance Education. Distance learning was not widespread, but rather experiments. Quarantine restrictions related to the spread of the COVID-19 virus have forced educational institutions not only in Ukraine, but also in most countries of the world to switch to distance or blended learning. Forced distance learning was a challenge for all participants in the educational process, but most complicated the organization and conduct of pedagogical practice of students. Our publication presents the experience of organizing and conducting pedagogical propaedeutic practice of students of the Faculty of Geography in connection with the introduction of online learning, highlights its main stages. Organizational recommendations for each stage of practice are given, which are adjusted depending on the technical capabilities of general secondary education, the important role of the head of practice and his communicative qualities in the process of organizing and conducting propaedeutic pedagogical practice at a distance. In our opinion, the researched issues remain relevant and require further methodological research, which is related to the challenges of today, dynamic changes in the educational process and learning.

Key words: pedagogical practice, propaedeutic practice, subject teachers, distance learning.

УДК 91:371.133:37.018.43
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.2.10>

Мельничук В.П.,
ст. викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Карабінюк М.М.,
канд. геогр. наук,
ст. викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Лета В.В.,
канд. геогр. наук,
ст. викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Географія) передбачає обов'язкову практичну складову, яка забезпечує поєднання теоретичних основ з практичними вміннями й навичками. Такою складовою є педагогічна практика, у процесі якої студент має змогу «зануритись» в освітній процес не в якості здобувача, а в якості надавача освітніх послуг.

У Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.) зазначено, що її метою є випереджаюча

модернізація педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації та забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей професійного й особистісного розвитку педагогів, які стануть ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Це актуалізує проблему пошуку шляхів модернізації підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти, загалом,

та їх практичної підготовки, зокрема. Педагогічна практика студентів є невід'ємною складовою і оптимальною формою підготовки майбутніх вчителів, одним з основних контентів формування їх професійної компетентності [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні засади професійного становлення та підготовки майбутнього вчителя, окреслення шляхів підвищення ефективності формування його професійної компетентності, організації та проведення педагогічної практики знайшли відображення в дослідженнях О. Абдуліної [1], М. Козій [4], О. Костащук [5], О. Тімець [9] та багатьох інших науковців. Організацію дистанційного навчання у закладах середньої та вищої освіти висвітлено в колективній монографії під редакцією В. Кухаренка та В. Бондаренка [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перша педагогічна практика, яку майбутні вчителі географії проходять у процесі навчання – це навчальна пропедевтична практика. Навчальна пропедевтична практика є практикою пасивного характеру, під час якої студенти спостерігають за навчально-виховним процесом. Дана практика доповнює теоретичну психолого-педагогічну підготовку студентів, сприяє набуттю студентами особистого досвіду, необхідного для осмислення своєї майбутньої педагогічної діяльності.

Пропедевтична практика є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки майбутніх вчителів. Виклики останніх років та сьогодення внесли корективи у систему освіти відповідно і проведення практик. Освіта частково або повністю перейшла в дистанційну форму. У таких умовах потребує перегляду організація, форма та зміст пропедевтичної педагогічної практики, зокрема майбутніх вчителів географії.

Метою статті є вдосконалення форм та аналіз досвіду проведення пропедевтичної педагогічної практики в умовах дистанційного навчання. Під час дослідження організації та проведення пропедевтичної педагогічної практики нами використані теоретичні та емпіричні загальнонаукові методи (спостереження аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення тощо).

Виклад основного матеріалу. Педагогічна практика студентів регламентується «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [6]. У наказі Міністерства освіти і науки України № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25 квітня 2013 р. визначено, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу

у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [7].

Через розповсюдження вірусу COVID-19 із весни 2019 року країни світу почали запроваджувати карантинні заходи, що призвело до закриття на невизначений період усіх навчальних закладів. Вони змушені були за короткий термін перейти на дистанційну форму навчального процесу. Рівень готовності до цього процесу був невисоким і виникли технічні проблеми: відсутність стабільного підключення до мережі Інтернет, нестача персональних комп'ютерів, навчальних матеріалів у мережі тощо. Також вагомою проблемою постала неготовність значної кількості учасників навчального процесу до дистанційного навчання [3]. Як зазначено у статті Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, криза охорони здоров'я COVID-19 виштовхнула близько 1,3 мільярда дітей і молодих людей у всьому світі зі шкіл та університетів, відправивши їх додому в рамках заходів щодо уповільнення пандемії [10].

Однак, ще до карантинних обмежень 2019 року в багатьох країнах світу дистанційна освіта була поширеним явищем і з кожним роком її популярність зростала. Ця форма навчання є найбільш гнучкою та доступною, а її основним принципом є інтерактивна взаємодія між суб'єктами освітніх послуг.

В Україні вперше дистанційне навчання започаткували Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний університет радіоелектроніки та Львівський інститут менеджменту ще в 1997 році. У 2000 році наказом Міністерства освіти і науки України був створений Український центр дистанційної освіти при національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут». З цього моменту в університетах України відкриваються центри (інститути) дистанційного навчання, починається експериментальне впровадження дистанційного навчання. Одним з перших були Національна академія державного управління при Президентові України та її Регіональні інститути в Харкові, Дніпрі, Одесі та Львові. Першими університетами, які отримали дозвіл МОН України на проведення експерименту з дистанційного навчання, були Сумський державний університет та Хмельницький національний технічний університет. На жаль, суттєвої активності у цьому процесі в університетах України не спостерігалось [3].

Пандемічні обмеження пов'язані з COVID-19 внесли значні корективи в освіту України. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати здобувачів освіти, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім непросто [7].

У зв'язку з карантинними обмеженнями у навчальних закладах студенти проходять педагогічну пропедевтичну практику в дистанційному режимі. Метою цієї практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення педагогічних та психологічних дисциплін, формування професійних компетенцій майбутніх педагогів.

Завданнями педагогічної пропедевтичної практики є:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти з організацією освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти;
- ознайомлення із сучасними методами і формами роботи вчителя та класного керівника;
- здійснення психолого-педагогічного спостереження за навчально-виховним процесом;
- закріплення теоретичних знань з педагогічних та психологічних дисциплін;
- застосування теоретичних знань отриманих у процесі навчання на практиці;
- розвиток умінь для аналізу уроків і виховних заходів;
- розвиток умінь вести психолого-педагогічні спостереження;
- розвиток стійкого інтересу до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті;
- формування професійних якостей особистості вчителя;
- сприяння виробленню оптимістичної професійної позиції та прагненню до професійного самовдосконалення й розвитку професійної компетентності.

Згідно М. Вечірко, педагогічна практика для студента є складним етапом на шляху до професії вчителя, що пов'язано з поєднанням впродовж практики двох видів діяльності: навчальної і професійної [2]. Сама проблема ускладнюється ще й тим, що на одну ще незавершену навчальну діяльність накладається інша – педагогічна, яка має принципово інші засоби відтворення (мета, засоби, мотив, контроль, оцінка) [2].

Проведенню пропедевтичної практики передуює значна підготовча робота. Організація практики в умовах дистанційного навчання повністю

залежить від кафедральних керівників практики, їхнього досвіду, здатності комунікувати з адміністрацією баз практики, вчителями-предметниками, класними керівниками. Успішне виконання поставлених завдань вимагає чіткої організації педагогічної практики як однієї з пріоритетних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів.

Проведення практики передбачає декілька етапів: підготовчий, основний етап, завершальний етап практики. Кожний етап практики має певні часові терміни, які регламентуються навчальним планом, завдання та конкретні цілі (табл. 1). Напередодні пропедевтичної педагогічної практики проводиться настановча конференція з використанням технологій відео-зв'язку (Zoom, Google Meet, Skype, Viber чи ін.). Студенти знайомляться зі змістом, завданнями, організацією практики, з інструктивною і звітною документацією, з обов'язками студентів-практикантів, а також з вимогами до оформлення результатів практики, одержують інформацію з питань комунікації, вирішують організаційні питання, консультуються з керівниками практики.

У перший день практики організовується відео-зустріч студентів-практикантів з адміністрацією та педагогічним колективом ЗЗСО. Під час бесіди з директором школи та його заступниками студенти отримують інформацію щодо структури навчального закладу, системи освітньої роботи, основних напрямків роботи школи на сучасному етапі, режиму роботи закладу, проблем, над якими працює школа. У кінці зустрічі за студентами закріплюють вчителів-предметників та класних керівників, з якими практиканти безпосередньо контактуватимуть у процесі проходження практики. Визначаються засоби комунікації які використовуює ЗЗСО.

По завершенню зустрічі, за умов технічної можливості, студентам проводять відео-екскурсію навчальним закладом. Практиканти мають змогу оглянути навчальні кабінети, оцінити матеріально-технічне забезпечення класних приміщень, задавати уточнюючі запитання, налагоджувати контакти із завідуючими кабінетами.

Таблиця 1

Етапи проведення педагогічної пропедевтичної практики

Підготовчий етап	Основний етап	Завершальний етап
<p>Наставовча конференція:</p> <ul style="list-style-type: none"> – окреслення цілей та завдань практики; – розподіл за базами практики; – визначення засобів комунікації; – отримання необхідної документації. 	<p>Безпосередня участь у навчально-виховному процесі закладу середньої освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знайомство з адміністрацією та педагогічним колективом закладу; – віртуальна екскурсія освітнім закладом; – безпосереднє спостереження за навчально-виховним процесом під час онлайн занять; – ведення щоденника практики. 	<p>Звітна конференція:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обговорення результатів практики; – виступи студентів; – оцінка практикантів керівниками від ЗЗСО; – зауваження та рекомендації; – захист практики.

У наступні дні практики студенти стають безпосередніми учасниками навчального процесу. Відвідують онлайн-уроки, проводять їх аналіз, спілкуються з педагогами, виокремлюють ефективні методи та прийоми взаємодії з учнями в умовах дистанційного навчання. Аналізуючи онлайн-урок, студенти мають змогу спостерігати за використанням наочних та технічних засобів навчання, уважністю учнів, сприйняттям учнями навчального матеріалу, шляхами активізації розумової діяльності учнів, особливостями відтворення учнями вивченого матеріалу, педагогічним тактом і етикою вчителя. Також, незважаючи на те, що пропедевтична педагогічна практика є ознайомчою (пасивною), практиканти можуть, частково, залучатись до навчально-виховної діяльності. На прохання вчителя географії практикант може провести для учнів коротку відео-екскурсію певною природною зоною, заповідником, столицею країни, об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО тощо, а також підготувати до виховного заходу презентацію про питання безпеки під час використання мережі Інтернеті та онлайн спілкуванні. Це дасть змогу практиканту контактувати з учнями, відповідати на запитання, виявляти їх інтереси, відчути себе в ролі вчителя.

На завершальному етапі практики проводиться звітна конференція, на якій присутні студенти-практиканти, керівники практики від кафедри та закладу загальної середньої освіти. У своїх виступах студенти діляться своїми враженнями від практики, розповідають про свої здобутки та проблеми, з якими безпосередньо стикались. Керівники практики дають оцінку діяльності й активності практикантів, спільними зусиллями розробляють рекомендації щодо вдосконалення проведення педагогічної практики в умовах дистанційного навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На наше переконання, пропедевтична педагогічна практика має суттєвий вплив на процес формування професійної компетентності майбутніх вчителів. Успішність проведення практики в умовах дистанційного навчання залежить від організованості та системності керівництва педагогічною практикою, злагодженої взаємодії керівників практики від закладу вищої освіти та бази практики, а також низки інших факторів. Вміле педагогічне керівництво й удосконалення змісту діяльності студентів під час педагогічної практики в умовах онлайн-навчання створює умови для формування умінь, навичок та професійно значущих якостей майбутніх учителів, сприяє розвитку інтересу до

професії вчителя та вміння реалізовувати свої навчальні, а у майбутньому й професійні цілі.

Досвід організації дистанційної пропедевтичної педагогічної практики дає підстави стверджувати, що вона формує позитивні професійні орієнтири, стає основою для подальшого професійного становлення майбутнього вчителя. Подальші методологічні дослідження полягатимуть в пошуку оптимальних шляхів удосконалення процесу організації та проведення педагогічної пропедевтичної практики студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдулліна О.А., Загряжкіна Н.Н. Педагогическая практика студентов : учеб. пособие для пед. ин-тов. М. : Просвещение, 1989. 173 с.
2. Вечірко М.С. Педагогічна практика як одна із умов формування професійного самовизначення майбутнього вчителя філології. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2012. № 3-4. С. 270–277.
3. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
4. Козій М.К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: метод. посібник. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. 141 с.
5. Костащук О.І. Педагогічна пропедевтична практика : навч.-метод. посібник. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2019. 61 с.
6. Наказ Міністерства освіти України № 93 «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» від 08.04.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
7. Розвиток дистанційної освіти (1998–2021 рр.). URL: <http://nbuv.gov.ua/node/5652> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
8. Степанюк А.В., Міщук Н.Й., Жирська Г.Я., Барна Л.С. Особливості організації та змісту педагогічної практики здобувачів вищої освіти за програмою 014 середня освіта «Природничі науки». URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24061/1/Stepaniuk_Mishchuk.pdf (дата звернення: 16.05.2022 р.).
9. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2020. 42 с.
10. Safe to learn during COVID-19: New recommendations released. URL: <https://en.unesco.org/news/safe-learn-during-covid-19-new-recommendations-released> (дата звернення: 10.05.2022 р.).